

Илијана Р. Чутура
Универзитет у Крагујевцу
Педагошки факултет у Јагодини

УДК: 37.016:811.163.41(075.2)
ИД БРОЈ: 175691020

Приказ
Примљен: 12 фебруара 2010.
Прихваћен: 14. марта 2010.

ПРИЧА О ЦАРУ КОЈИ НИЈЕ ЗНАО ГРАМАТИКУ

Весна Ломпар, *Српски језик за седми разред основне школе*, Klett, Београд 2009, 143 стр.; Весна Ломпар, Наташа Станковић-Шошо, *Радна свеска уз уџбенички комплети*, Klett, Београд, 2009, 131 стр.

0. Уџбеник *Српски језик за седми разред основне школе* чији је аутор Весна Ломпар праћен је радном свеском, коауторским радом Весне Ломпар и Наташе Станковић-Шошо (део из језика, 5–109. стр. и део из књижевности, 109–131. стр.). За разлику од уџбеничког комплекта за шести разред (читанка, радна свеска уз читанку, грамика и радна свеска уз грамику) истих аутора и истог издавача, радна свеска за седми разред обухвата, дакле, и језик и књижевност.

1. Грамика има обим од 143 стране, а прва њена карактеристика, која и летимичним листањем пада у очи, јесте примерена и веома квалитетна графичка и ликовна обрада, која се придружује већ изграђеном визуелном идентитету Клетових уџбеника и грамика за пети и шести разред Весне Ломпар. Међутим, оригиналан визуелни код овог уџбеника није сам себи сврха. Он омогућава и прати издвајање садржаја, дефиниција, задатака, занимљивости и систематизације на начин који обезбеђује прегледност и издвајање чињеница по важности. На првим странама уџбеника, одмах иза садржаја, налази се одељак *Шта све можеш наћи у уџбенику*, који представља својеврсно „упутство за употребу“, дато на примеру једне стране. Упућује се и на индекс појмова на крају уџбеника, и објашњава се његов начин коришћења и сврха: „Тако можеш брзо и лако да пронађеш оно што те интересује“ (стр. 6).

1.1. Осим лаког сналажења и обнављања кључних појмова, индекс и објашњења његове сврхе и употребе доприносе и развијању способности ученика „да се самостално служе књигом као извором сазнања“ (Правилник о наставном програму за седми разред основног образовања и васпитања)¹,

¹ Преузет 12.1.2010. са веб сајта Министарства просвете, на локацији: <http://www.mp.gov.rs/propisi/propis.php?id=137>, у даљем тексту: *Правилник*.

а овом циљу се доприноси и одељцима о употреби Правописа (стр. 113) и речника (стр. 133).

2. Садржај уџбеника организован је према областима: граматика, правопис и језичка култура, и у потпуности обухвата садржаје предвиђене *Правилником*. У области *Грамаџика* заступљене су следеће целине: Историја језика, Врсте речи, Синтагма, Значење и употреба падежа, Конгруенција, Предикатске реченице, Независне предикатске реченице, Комуникативна реченица. У области правописа обрађују се запета, тачка и запета, црта и заграда, а посебан наслов, који обухвата четири стране објашњења и задатака, уводи ученике у коришћење школског правописа. Област *Језичка култура* обухвата следеће садржаје: Врсте текстова, Писање обавештења, најаве догађаја, интервјуа (излагање), Техничко и сугестивно описивање, Техничко приповедање, Писање честитке, захвалнице, и-мејл порука, Проналажење и издвајање основних информација у некњижевном тексту, Сажимање текста и писање резимеа (сажетка), Коришћење речника српског језика, Читање и разумевање табела, легенди, дијаграма и сл., и Правилан (изговор).

2.1. Област *Грамаџика*, пратећи оправдан поступак из уџбеника за шести разред, аутор започиње засебним одељком „Шта смо научили у шестом разреду“.

Следе садржаји из свих области граматике седмог разреда. Ауторка изношењу наставних садржаја приступа системским описивањем језичких јединица и објашњавањем њихових функција, уз изражено повезивање облика и значења јединица и њихове употребе. Тиме се испуњава један од основних програмских захтева у настави граматике – „да се ученицима језик представи и тумачи као систем“ (Правилник).

Поступност и систематичност, као и представљање језика као система, показаћемо на примеру обраде значења падежа (*Значење и употреба падежа*, стр. 53–70). После кратког обнављања већ научног, дефинише се појам предлошко-падежне конструкције и прелази на повезивање основних функција појединих падежа и њиховог значења. Дају се задаци препознавања падежног значења, а потом и: „Поред датих примера напиши по један свој за свако значење“. После значења, дају се и најчешће функције генитива, како у оквиру реченице тако и у оквиру синтагме. Уз скоро сваки падеж присутна је и рубрика „Пажња!“ у којој симпатични лик са мегафоном скреће пажњу на погрешну употребу падежа (*у вези+генитив, употреба датива уз глагол мировања типа ја сам кући, конџакџираџи+акузатив и сл.*). Посебно је духовито и упечатљиво решен проблем погрешне употребе социјатива: два пса (један од њих је често носилац језичких погрешака са комичним ефектом) играју шах, и при том један изјављује „Играм са коњем“, на шта други љутито одговара: „Ово је увреда! Ја сам пас!“ (стр. 65). Подједнако је оригиналан и занимљив виц који ауторка користи као пример у задатку препознавања погрешно употребљене инструменталне конструкције у Радној свесци:

Перица: Ја моју да њоудинем слона са једном руком. Јовица: А иде да ти нађем слона са једном руком? (Радна свеска, стр. 53).

После обраде значења и функције падежа, издвајају се падежи за означавање различитих месних значења. Задаци у Радној свесци одликују се поступним прелажењем са лакших на теже: 1. Подвучи падеже који могу имати неко месно значење 2. Повежи реченице са одговарајућим месним значењем, 3. Допуни табелу (уписивање одговарајућег значења поред реченица које садрже конструкције *прег* + акузатив, *у*+ акузатив, *у*+локатив, *међу* + акузатив, *међу* + инструментал). У последњем вежбању прелази се на ниво текста, те се тражи да ученици у кратком тексту подвуку предлошко-падежне конструкције са значењем места завршетка кретања, а да конструкције са друкчијим значењем заокруже.

Садржаји везани за падеже заокружују се обрадом падежне синонимије и, као уз сваки део градива, веома прегледном (најчешће у табеларном приказу) и сувишним детаљима неоптерећеном систематизацијом.

2.2. Обрада области *Правопис* одликује се, пре свега, добро осмишљеним примерима и задацима који не само да служе увежбавању садржаја већ и подстичу мисаону активност ученика у изналажењу логичких односа. Тако, на пример, за запету и заграду ауторка даје сличан задатак који изискује сложеније повезивање смисла, садржаја и правописног решења. Од ученика се тражи да препишу реченице тако што ће на одговарајућа места убацили понуђени коментар (на пример, реченицу „Обелиск је танак монолитни каменни стуб који се сужава према врху“ треба проширити коментаром „из једног комада“ (86); На 81. страни је сличан задатак: на права места треба додати коментаре *наравно, дружим речима, као што су веровали ситари Грци, ако је тачно, дакле* – и одвојити их запетама.

2.3. *Језичка култура* заузима део уџбеника од 115. до 142. стране, а садржи објашњења, примерене истраживачке задатке и занимљивости. Садржаји се на више места повезују са осталим, тако да се задаци који се односе на интервју отварају захтевом да се реченице допуне именицом *интервју* у различитим падежима. Следе захтеви да се од понуђених тема или питања одаберу оне које су погодне за интервју са спортистом или глумцем, а потом се од ученика тражи да самостално наведу теме за интервју са глумцем. Поред тематске адекватности, дакле, од ученика се тражи да одаберу питања на која ће добити садржајније одговоре, при чему се разлика између понуђених питања углавном доноси на разумевање значењске и функционалне разлике између опште и посебне упитне реченице. Јасно, прегледно и са адекватним примерима и задацима обрађене су и јединице *Проналажење и издвајање основних информација у неких језевном шексју, Чишање и разумевање табле-ла, лејенди, дијаграма и сл., Коришање речника српског језика* и друге.

3. Уџбеник и радна свеска опремљени су одговарајућом методичком апаратуром. Уџбеник је писан јасним језиком, блиским ученику, са разумљивим објашњењима и адекватним графичким представама садржаја. Провера-

вање, понављање и увежбавање садржаја налази своје право место и у уџбенику и у радној свесци, чиме је омогућено да се језичке појаве обрађују, разумевају и тумаче са погледом у „дубину“ њихове међуповезаности и односа форме и функције знака.

Илустрације и занимљивости одабране су без потцењивања узраста ученика и њихове потребе за оригиналношћу. Испред сваке подобласти је страна која на духовит и узрасту ученика примерен начин најављује садржаје и мотивише ученике.

Укрштенице, табеле, преписивање реченица написаних словима глаголице и ћирилице и њихово „дешифровање“, вицеди као предлошци за задатке (нпр. класификација заменица: „Перице, реци нам две заменице. – Ко, ја? – Коначно и од тебе тачан одговор!“ (Радна свеска, стр. 24)), оригиналне илустрације садржаја (нпр. за безличне реченице „Ја сам Зевс! Могу све: да кишим, снежим, грим, севам“) – само су део богате и занимљиве апаратуре. Занимљивости, шале и досетке никада нису заступљене на уштрб садржаја и стручног, јасног и систематичног излагања и објашњавања. Оне нису саме себи циљ и не повлађују укусу ученика-тинејџера, већ су део оних методичких поступака који испуњавају захтев да „ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција“ (Правилник).

Мотивациону улогу имају рубрике *Занимљивости*, у којима се дају одломци текстова Деретића, Чајкановића, Милана Шипке, али и резултати истраживања психолога са Кембрица, „смешни задаци“ којима се користе лексикографи и лексиколози и сл.

3.1. Повезаност садржаја са реалним контекстом остварена је употребом исказа из адекватних говорних ситуација, од којих су неке, углавном дијалогске, и илустроване, што чини додатну вредност уџбеника. Међутим, лингвометодички текстови (књижевноуметнички, научно-популарни, публицистички) који служе као полазни текстови за уочавање језичких појава у уџбенику углавном изостају. Уз то, и тамо где се употребљавају одломци из прозе и поезије, често се не даје податак о аутору и делу. Тако се у Радној свесци (стр. 25) у једном задатку дају Његошеви стихови, без навођења аутора и дела (*Лажни цар Шћепан Мали*); не наводи се ни име Ј. Ј. Змаја нити наслов песме („Врабац и мачка“) уз стихове који представљају добро одабран пример за издвајање заменичких прилога; одломак из „Приче о кмету Симану“ такође није означен (Радна свеска, стр. 84), док одломак из *Сеоба М. Црњанског јесте* (стр. 31).

4. Уџбеник са Радном свеском завређује да се нађе у ђачким торбама, пре свега због стручних квалитета, примерености садржаја, задатака, илустрација и занимљивости. Поред тога што негује језичко знање, овај уџбеник подстиче на запажање, упоређивање, закључивање и самостални рад, што се постиже прегледним и јасним текстом, разноврсним истраживачким задацима и адекватном методичком апаратуром.

Препознатљиве и по садржају и по методу, граматике Весне Ломпар обезбеђују ученицима и наставницима занимљиво и успешно дружење са познатим ликовима са добошем и мегафоном који објављују најчешће погрешке, и онима са глобусом и лаптопом који најављују занимљивости. Стога се надамо да ће се серија уџбеника Весне Ломпар за основну школу, започета уџбеником за пети разред и причом о цару који није знао граматику, заокружити уџбеничким комплетом за осми разред и – ђацима који знају граматику.